

NÁZORY NA ÚLOHU A ČINNOST TÝLU V SOUDOBÝCH PODMÍNKÁCH BOJOVÉ ČINNOSTI S DŮRAZEM NA OBRANNOU OPERACI V POČÁTEČNÍM OBDOBÍ VÁLKY

Podplukovník Radim Drtílek

Autor v první části článku rozebírá současné názory na úlohu, organizační začlenění a všeobecné perspektivy rozvoje týlu a shrnuje tak v přehledu výsledky letošní diskuse v oblasti organizace týlu.

V druhé části řeší zvláštnosti organizace a činnosti týlu v obranné operaci počátečního období války se zvláštním zřetelem na

- použití ZHN nepřitelem,*
- zabezpečení aktivní obrany,*
- zabezpečení obrany podle jednotlivých směrů apod.*

*

I. Současné názory na úlohu, organizační začlenění a všeobecné perspektivy rozvoje týlu

Vývoj vědecko-teoretického bádání na úseku týlu probíhal během posledních několika let ve znamení četných diskusí a často zcela protichůdných názorů na perspektivy významu týlu v soudobé válce, zvláště po stránce jeho organizačního začlenění a výstavby. Tento názorový boj nevznikl náhodně a izolovaně jen v naší armádě, ale obdobně proběhl, i když o něco dříve, v Sovětské armádě a částečně i v některých dalších armádách států Varšavské smlouvy. Uvedená fakta svědčí o tom, že k situaci rozporů v nazírání na tyto otázky došlo na základě objektivních příčin, zákonitě vyvolaných změnami v materiální základně soudobé armády, které nutně ovlivnily názory na způsoby vedení soudobé války a organizační strukturu armády.

Prudký rozvoj motorisace a technického vybavení armád a zavedení nových zbraní a prostředků velké ničivé síly do jejich výzbroje značně změnilo pojetí vedení soudobé operace a boje a bezprostředně se odrazilo nejen ve změnách organizace armády jako celku, ale i v úloze a způsobech bojové činnosti jednotlivých druhů vojsk. Tyto někdy i pronikavé změny zasahující do veškeré činnosti armády našly však vcelku velmi nepatrný odraz na úseku organizace a práce týlu. Organizační struktura týlu, jeho technické vybavení a systém řízení zůstaly v podstatě na úrovni poznatků a zkušeností získaných v průběhu Veliké vlastenecké války. Tento stav nutně vyvolal situaci postupného zaostávání týlu za rozvojem bojových jednotek, prohlubování mezery mezi rozvojem bojové a týlové techniky. V tomto stavu se týl přirozeně stával určitou brzdou rozvoje, zejména pro ty jemu podřízené služby, u kterých docházelo k zvláště významným změnám ve způsobu činnosti a technickém vybavení, jako např. u automobilní a traktorové zdravotnické služby. Důsledky se projevíly vynětím automobilní a traktorové služby z podřízenosti týlu (i když, zejména pro pole, je takovéto řešení otázky vcelku problematické), a úsilím zdravotnické služby přejít do přímé podřízenosti velitelů. Pod tímto vlivem našly určité uplatnění i další decentralizační snahy, jako např. možnost podřídit službu zásobování PHM orgánům technického zabezpečení, silniční službu náčel-

níku štábu, a dokonce i ojedinělé názory osamostatnit intendantní službu a podřídit ji přímo veliteli.

Pokládám za zbytečné hodnotit blíže důsledky tohoto extrému „důsledné decentralisace všech tylových služeb“, protože již byly nejednou na stránkách Vojenské mysli i jiných odborných časopisů prodiskutovány a objasněny. Chci jen zdůraznit, že základní příčinu vzniku všech těchto vůči týlu likvidátorských tendencí nutno hledat ve všeobecném zaostávání týlu, které se nutně muselo projevit poklesem jeho akceschopnosti, pravomoci, a tím i autority.

Na základě jedné krajnosti vznikla, bohudík rovněž jen na poli teoretickém, krajnost druhá, jejímiž nositeli se stala značná část funkcionářů všetylového směru, i někteří velitelé. Ti naopak zase usilovali o tuhou centralisaci týlu v tom smyslu, aby všechny materiální a technické služby, včetně např. dělostřeleckého vyzbrojování, tankové technické služby, materiálních orgánů ženijního a spojovacího vojska atd., byly organicky začleněny do týlu, a aby tak veškerá jejich činnost byla řízena z jediného centra. Přitom ovšem nebyly domyšleny otázky odpovědnosti velitelů druhů vojsk za řízení vývoje, výroby a zabezpečení materiálem spadajícím do jejich kompetence, nutnost sladěného rozvoje materiální základny se změnami v úloze a způsobech bojové činnosti jednotlivých druhů vojsk a nakonec i problematičnost konkrétního řízení všech těchto otázek náčelníkem týlu již vzhledem k stále se prohlubující potřebě specialisace a růstu nároků na vysokou odbornost při řízení jednotlivých materiálních a technických úseků.

Při hlubším rozboru příčin těchto často zcela protichůdných názorů a návrhů se ukazuje, že chybu třeba hledat především v nevědeckém a nedialektickém přístupu k řešení otázek. Někteří soudruzi opominuli tu skutečnost, že předpokladem správného řešení těchto problémů je hluboká znalost podstaty soudobé války a operace. Že totiž v důsledku všestranného rozvoje bojové techniky a nových druhů zbraní velké ničivé síly budou soudobé operace provázeny mimořádně velkými ztrátami na materiálu a živé síle přes to, že budoucí válka bude mít charakter dlouhodobý. Operace, které budou navazovat jedna na druhou s malými časovými lhůtami, budou vyžadovat neustálé narůstání sil a prostředků. Vlekly charakter války si vyžádá vytváření a produkci obrovských zdrojů materiálu, které bude nutno včas a plynule přisunovat bojujícím vojskům, zajištění mohutné kapacity dilenské a opravárenské služby a dokonalé zdravotnické zabezpečení zajišťující především rychlý návrat maximálního počtu raněných a zasažených zpět na bojiště. Aby všechny tyto důležité a mimořádně složité úkoly mohl týl splnit, musí být především dokonale a uceleně organizován a vybaven soudobou technikou.

Řízení činnosti týlu musí být skutečně centralisováno, avšak tuto centralisaci nelze chápat z úzkého hlediska organizačního začlenění a systému celkové podřízenosti. Zde je nutno vycházet především z úlohy a úkolů týlu v soudobé válce. Tyto úkoly ve zkratce mohou být vyjádřeny nutností zabezpečit vojska veškerými potřebami a prostředky nutnými k udržení a zvyšování jejich bojeschopnosti. Pokud jde o řízení vlastní činnosti jednotlivých služeb, z nichž každá ve svém oboru směřuje k plnění tohoto hlavního úkolu, nevzbuzuje toto pochybnosti, ať již jsou tyto služby přímo podřízeny týlu, nebo mají podřízenost jinou. Méně správně bývají však

chápaný otázky jednotné organizace a koordinace veškeré této činnosti, jejího jednotného řízení s cílem dosáhnout splnění hlavních úkolů. Tuto otázku je třeba vidět zcela jednoznačně, a to tak, že jediným organizátorem celého týlového prostoru je zástupce velitele — náčelník týlu a on je také orgánem, který plně odpovídá veliteli za to, že týlový prostor bude organizován tak, aby co nejúčelněji zabezpečoval operaci (boj), a že v tomto prostoru bude zaveden a udržován přísný revoluční pořádek. Bude to tedy náčelník týlu, který na základě rozhodnutí je zde nutno chápat především z hlediska rozmístění dopravních prostředků, přísunových a odsunových cest, ochrany a obrany) všech materiálních, zdravotnických a technických útvarů a zařízení, ať již jsou v jakékoli velitelské a odborné podřízenosti. On bude také jediným organizátorem veškeré dopravy v týlovém prostoru, rozhodujícím ve většině případů s konečnou platností, kdy, kam a v jakém pořadí a jakými prostředky má být ten nebo jiný druh materiálu a prostředků přísunut nebo odsunut. Jinými slovy velitelé druhů vojsk, např. velitel dělostřelectva, budou rozhodovat o otázkách operačně taktického charakteru, o potřebě munice a normách její spotřeby, ale kde rozmístit sklady a dílny a jak organizovat přísun dělostřeleckého materiálu, o tom rozhoduje s konečnou platností náčelník týlu.

Kromě otázek organizačních zůstává stále vážným problémem soudobost technického vybavení týlu. Tato otázka byla až do nedávné doby vcelku opomíjena a podceňována, což dokazují takové skutečnosti, že např. služba zásobování PHM, jejíž význam tak prudce zejména v posledních letech vzrostl, neměla téměř až do r. 1957 vlastní vývojové pracoviště, nebo že týl MNO se prakticky teprve po dobu 1 roku vážněji a konkrétněji zabývá problémy mechanisace nakládacích a vykládacích prací, že vývoj týlové techniky byl často prováděn zcela živelně a s velkými náklady byly vyvinuty někdy takové druhy techniky, které se pak ukázaly málo použitelné pro polní službu atd. V současné době jsou vytvářeny předpoklady k tomu, aby se zaostáváním týlu po stránce technické bylo postupně skoncováno, nutno ovšem s větší odpovědností i rychleji přistoupit k realizaci jednotlivých opatření na tomto úseku.

Při hodnocení úlohy týlu a požadavků na jeho vybavení existuje ještě jedno velmi vážné a aktuální hledisko, o kterém bych se chtěl zmínit, a to plánované počty týlových pracovníků na jednotlivých organizačních stupních a u týlových útvarů a zařízení. Myslím, že je možno zcela odpovědně tvrdit, že tato otázka byla a je dodnes mnohými týlovými funkcionáři chápána příliš jednostranně a často z hledisek úzkého lokálpatriotismu vlastní služby. V praxi se takovéto chápání problému projevuje především tak, že otázka zvýšení počtů týlových pracovníků v míru i ve válce bývá stavěna na první místo před všemi ostatními až dosud ukázanými problémy, jako kdyby právě ona mohla vyřešit zjevné zaostávání týlu a získat mu potřebnou autoritu odpovídající jeho významu. Tyto snahy a návrhy pak pocho-pitelně narážely někdy na více či méně oprávněný odpor velitelů a jejich organizačně mobilizačních orgánů. Tento proces se každým rokem opakoval a úsilí vynaložené týlovými funkcionáři v tomto směru zdaleka neodpovídalo dosaženým výsledkům. Kdyby se toto úsilí soustředilo na technický rozvoj týlu, studium a zavádění nových operativních, jednoduchých a přitom účinných forem řízení — pak není vyloučeno, že to mohl být dnes sám

týl, který by navrhoval hlavně ve válečné organizaci určité snižování počtů, zejména u mnoha svých polních útvarů a zařízení, a přispíval tak k zvyšování bojeschopnosti armády i zlepšováním poměru mezi počty bojových jednotek a týlového personálu.

Ke konci statí o současných názorech na úlohu, organizaci a perspektivy rozvoje týlu bych chtěl shrnout některé z nejpodstatnější závěrů:

- dlouhodobý charakter budoucí války, která bude charakterisována rychlým sledem jednotlivých operací, vysokou aktivností vojsk, častými změnami situace a provázena masovými ztrátami na živé síle, technice a materiálu vyžaduje jednotného řízení a organizování materiálního, technického a zdravotnického zabezpečení vojsk; jediným organizátorem v oblasti materiálně technického a zdravotnického zabezpečení může být jen zástupce velitele — náčelník týlu, který nese plnou odpovědnost za celkovou organizaci týlového prostoru a řízení veškeré činnosti v něm,
- aby byl týl jako celek schopen splnit své úkoly ve složitých podmínkách vedení operace a boje v soudobých podmínkách, musí udržet po stránce technické i organizační krok s prudkým rozvojem bojové síly armády; k tomu je třeba vyvinout zvláště intenzivní úsilí v oboru vývoje a výzkumu týlové techniky a materiálu, uspišit lhůty zavádění nové osvědčené techniky do vojsk směle realizovat v týlu organizační opatření, která tyto nové způsoby vedení bojové činnosti ke svému zabezpečení vyžadují,
- nelze dopustit, aby se týl stal pro vojska břemenem brzdícím jejich pohyblivost a manévrovací schopnost, aby se stal do určité míry samostatným a nabubřelým organismem v jejich složení. Proto je třeba maximálně odlehčit jeho válečnou organizaci a přizpůsobit ji zejména pro plnění úkolů v pohybových fázích operace (boje). Výcvik týlových funkcionářů je pak třeba zaměřovat na umění plnit úkoly v podmínkách omezených počtů osob a prostředků.

II. Některé zvláštnosti organizace a činnosti týlu v obranné operaci počátečního období války

Jsem si vědom, že uvedená tematika je sama o sobě příliš široká, než aby mohla být ve všech svých problémech alespoň stručně osvětlena v tomto článku. Avšak vzhledem k tomu, že jde o otázky velmi aktuální a přitom teoreticky málo rozpracované, pokládám za účelné dotknout se alespoň části problémů a uplatnit některé názory, které by se měly stát předmětem diskuse a dalšího studia.

Organizace materiálně technického a zdravotnického zabezpečení obranné operace v počátečním období války bude ovlivňována především těmito zvláštnostmi:

- omezenými počty osob, techniky a prostředků bojujících vojsk, zvláště pak jejich týlů v případě, že se do zahájení bojové činnosti nepodaří provést plnou mobilisaci armády,
- naprostým nedostatkem válečných zkušeností vojsk i převážné většiny velitelského sboru a odborných funkcionářů,
- použitím nových druhů zbraní velké ničivé síly, jejich značným fyzickým a morálním vlivem na vojska a nedostatkem praktických zkušeností v předcházení a likvidaci účinků prostředků hromadného ničení;

v této souvislosti třeba zvážit, že hornatý a zalesněný terén našeho pohraničí skýtá na jedné straně výhodné podmínky pro protiatomovou ochranu, avšak na druhé straně údolí a horské přechody, na které bude většinou činnost týlu vázána, mohou být vhodnými objekty napadení, zvláště bojovými radioaktivními a chemickými látkami nepřítele,

- existencí poměrně značného množství zásob a rezerv vojenského materiálu ve stálých skladech vojsk i zařízeních civilního sektoru a jejich roztržitostí po stránce dislokační,
- nutností velmi obezřetně a účelně hospodařit se zásobami a rezervami vojenského materiálu, které byly v míru vytvořeny, aby mohla být zabezpečena potřeba bojujících vojsk až do doby, než se podaří realizovat přestavbu mírového hospodářství na válečné a než bude organizováno zásobování vojsk polním systémem z válečné produkce,
- silným rozrušením komunikační sítě a v důsledku toho i obtížným řízením operačně taktických zásobovacích přeprav ovlivňovaných i pohybem civilního obyvatelstva,
- možností masových ztrát na živé síle a technice a naléhavou potřebou jejich rychlého nahrazení,
- konečně možností silné diversní činnosti a působení nepřátelských výsadek v týlových prostorech.

Uvážíme-li vliv působení všech těchto faktorů na organizaci a činnost týlu v jejich souhrnu, docházíme nutně k závěru, že je zde vytvářena situace podstatně odlišná od obvyklých a vžitých podmínek pro řízení materiálně technického a zdravotnického zabezpečení operací v průběhu války, a že tudíž v těchto podmínkách používat jakékoli šablony při řízení týlu by mohlo mít krajně nepříznivé důsledky.

Správné řešení otázky organizace týlu závisí i v této situaci v plné míře na znalostech a správném chápání operačně taktických zásad vedení soudobé obrany se zvláštním zřetelem na vyhodnocení možnosti použití a pravděpodobných cílů úderů nepřátelských zbraní hromadného ničení. Nutno uvážit, že jestliže klademe na soudobou obranu jako prvořadý požadavek vymýcení jakékoli šablony při její organizaci, musí se toto nutně v plné míře projevit i při organizování systému materiálně technického a zdravotnického zabezpečení. Týloví funkcionáři musí zvládnout otázky zásobování a zabezpečování operace (boje) nejen ze stálých zařízení a skladů armády, ale musí všestranně využívat i objektů a zdrojů civilního sektoru v nejrůznějších variantách, často bez obvyklých organizačních celků, jakými jsou např. armádní zásobovací a nemocniční základna, síť obsluhovaných vojenských automobilních silnic apod. Obrana na široké frontě, která dnes přestává být zvláštním druhem obrany a stává se jejím normálním způsobem, může vyžadovat organizaci materiálně technického a zdravotnického zabezpečení vojsk na jednotlivých operačních směrech. Zvláště v podmínkách hornatého a lesnatého terénu našeho západního pohraničí to tedy znamená vytvářet dvě, někdy i tři uskupení předsunutých armádních zásob materiálu (zvláště munice a PHM), zdravotnických i dilenských prostředků, které budou vcelku samostatnými organizačními celky řízenými týlem armády a dotovanými bezprostředně z nejbližších stálých zdrojů materiálu a prostředků armády nebo hlavního velitelství.

Velmi vážnou otázkou organizace materiálně technického zabezpečení obranné operace je účelné rozčlenění sil a prostředků týlu a stanovení

výše zásob všech druhů materiálu. I zde nutno především vycházet z operačně taktických hledisek, protože vlastnosti nových zbraní podstatně mění mimo jiné i např. obsah pojmu aktivnost obrany tím, že do soudobé obrany stále více pronikají prvky útočné činnosti a moment překvapení útočníka ze strany obránce se stává jedním z významných prvků aktivity obrany. Na druhé straně jestliže se nepříteli podaří soustředit údery prostředků hromadného ničení na jednotlivých směrech, může dojít k prolomení naší obrany do větší nebo menší hloubky a v tom případě bude třeba velmi rychle a pružně přenášet úsilí bojové činnosti obránce z předního okraje do hloubky. Z těchto hledisek je třeba zrevidovat názory na soustřeďování značného množství nepohyblivých zásob a prostředků u vojsk bránících jednotlivá obranná postavení a pásma, jak to bylo v minulosti pravidlem, a naopak vynaložit úsilí k dosažení maximální pohyblivosti týlu, zejména na vojskovém stupni přenášet a soustřeďovat materiální rezervy armády v hloubce obranného systému do takových prostorů, které by vytvářely předpoklady k pružnému manévru zásobami v závislosti na vývoji a průběhu obranného sražení. Podle stejných zásad je třeba organisovat i členění prostředků zdravotnického zabezpečení, dílenské a opravárenské služby. Pokud jde o rozmístění týlu vojsk, tj. především skladů a dílen útvarů a svazků, nelze ani zde šablonovitě vycházet ze vzdáleností obsažených v některých našich předpisech, ale je třeba uvážit, že v průběhu vedení obranné operace, a zvláště pak v počátečním období války mohou často vznikat situace, kdy nejen menší jednotky, ale i celé svazky budou nuceny úporně bránit svěřené prostory i v podmínkách částečného nebo úplného obklíčení. Domnívám se, že tyto podmínky budou vyžadovat, aby na základě vyhodnocení konkrétní bojové situace a jejího pravděpodobného vývoje, byly týly vojsk přibližovány jejich bojovým sestavám a někdy i rozmístovány přímo v rámci těchto sestav. Tento požadavek vyplývá z nutnosti vytvářet pro týl takové podmínky, které by především vytvářely předpoklady pro zajištění včasného a plynulého zabezpečení bojové činnosti. Jakékoli jiné hledisko, ať již jde o jednostrannou snahu vytvořit pro týl co nejvýhodnější podmínky, pokud jde o jeho ochranu před nepřátelskými údery, nebo o to usnadnit úlohu nadřízenému zásobovacímu orgánu, jestliže je uplatňováno na úkor dokonalého zabezpečení bojové činnosti vojsk, je v zásadě nesprávné a samoúčelné.

Zmíněné organisaci bude třeba v plné míře přizpůsobit i systém použití dopravních prostředků, zvláště automobilních, protože těch bude, hlavně v prvních dnech počátečního období války chronický nedostatek.

Centralisace těchto prostředků v jednom prostoru pod bezprostředním řízením náčelníka týlu, jak to bývá pravidlem při organisování přísunů a odsunů v průběhu války, nebude v podmínkách jejího počátečního období vždy tím nejúčelnějším řešením. Zde může často vznikat situace, kdy z hlediska dosažení větší operativnosti a lepšího využití vozidel bude prospěšnější dělit dopravní prostředky v rámci armády podle jednotlivých zásobovacích směrů, nebo i dočasně přidělovat část těchto prostředků některým službám, na příklad náčelníku dělostřeleckého vyzbrojování, náčelníku služby zásobování PHM apod. I v těchto případech musí však náčelník týlu zaměřit úsilí k tomu, aby takováto opatření měla opravdu jen dočasný charakter a byla v nejkratší době nahrazena centrálním řízením veškeré dopravy v týlovém prostoru. Velmi rozvážně je třeba v podmínkách počá-

tečného období války přistupovat k vytváření pohyblivých záloh materiálu naloženého na vozidlech. Vzhledem k charakteristické — pro toto údobí — rozptýlenosti všech zdrojů zásob po celém území týlového prostoru a částečně i bezprostředně v pásmu bojové činnosti vojsk není zdaleka tak aktuální potřeba udržovat větší množství těchto zásob přímo na vozidlech, a tím ještě více snižovat již tak omezenou celkovou přísunovou a odsunovou kapacitu. V počátečním období války, alespoň v jeho prvním období, nebude totiž tak vážnou otázkou nedostatek zásob a zdrojů materiálu jako umění zorganizovat a zabezpečit jejich přísun na místo určení, tj. do vojsk. Nepovažuji za nutné blíže rozvádět v této souvislosti nutnosti maximálního využití železničních zásobovacích přeprav. Je vcelku samozřejmé, že poměrně široce rozvinutá železniční síť na našem území a dostatečné vybavení strojovým i vozovým parkem umožní i za silného nepřátelského rušení a ničení vydatnou kapacitu těchto přeprav zvláště na železničních tratích místního významu, kterých bude v týlovém prostoru armády poměrně dostatek. Nakonec nelze opominout významnou úlohu, kterou může sehrát vzdušná doprava, právě v podmínkách obranné operace počátečního období války. Účelné využití vrtulníků a dopravního letectva k zásobovacím úkolům a zdravotnickým odsunům může značně přispět k zabezpečování jednotek vedoucích boj ve zvláště složitých podmínkách, ať již jde o úpornou obranu v situaci obklíčení nebo zabezpečení úderných uskupení při provádění protiúderů (protiztečí).

Tolik ve stručnosti k některým otázkám organizace a činnosti týlu v obranné operaci vedené v počátečním období války.

Z á v ě r

Článek je v podstatě sestaven ze dvou samostatných statí, které sice úzce na sebe navazují, avšak přesto spolu zásadní souvislost mají. Z obou statí je možno učinit společný závěr, a to, že úspěch práce týlu bude vždy záviset na jeho těsném spojení s vojsky, na přizpůsobení jeho organizační struktury požadavkům a potřebám operace (boje) a na neustálém růstu jeho technické úrovně. Řízení týlu musí pak vycházet z hlubokého tvůrčího rozboru operačně taktické a materiální situace a vyžaduje v soudobých podmínkách od všech funkcionářů týlu maximum iniciativy, rozhodnosti a umění dovedně zmobilisovat v nejkratší době všechny síly a prostředky k splnění hlavního úkolu.